

INDICACIONS I SUGGERIMENTS PER A L'ELABORACIÓ
DE PLANS GENERALS I ESPECÍFICS D'EXTENSIÓ
DE L'ÚS DEL CATALÀ *

per Albert BASTARDAS I BOADA

Sociolingüista

Sembla que comença a haver-hi entre els nuclis més interessats per la normalització del català un cert grau de consens pel que fa a la peremptòria necessitat de disposar d'estratègies rigorosament pensades i planificades que puguin fer avançar el procés d'una manera eficaç i decidida. La mancança d'un marc general planificat que doni sentit i objectius concrets a la tasca quotidiana, amb la corresponent avaluació dels resultats que s'obtenen, no tan sols pot fer perdre direcció i eficàcia a les accions que s'emprenen sinó que pot donar als seus protagonistes més entusiastes un sentiment profund i considerable de desorientació i frustració. Esdeveniments encara recents com ara el Pacte Cultural signat a Catalunya o el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana sembla que puguin ser marcs a partir dels quals el buit programàtic es pugui omplir i puguem caminar més eficientment cap a l'elaboració de línies coherents d'actuació.

En el meu parer, bona part dels problemes amb què actualment es troba la tasca de normalització lingüística a Catalunya provenen del fet de l'absoluta absència de cap pla bàsic d'acció. Així, incomprensiblement, el valor substancial de la nació catalana i el símbol màxim d'identificació col·lectiva —segons les declaracions dels dirigents— és deixat sense una planificació científica i rigorosa que garanteixi la seva recuperació i la seva estabilitat futura.

* Una primera versió d'aquest treball va ser presentada com a comunicació a l'àrea de Plantejaments i Processos de Normalització Lingüística del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Aquest text forma part d'un estudi que obtingué un Ajut de la Caixa d'Estalvis de Sabadell.

Amb la inexistència de cap estratègia general ni de cap calendari d'actuació, certs sectors de l'opinió pública s'apropien de la política lingüística i passen a l'acció directa, mentre els professors de català actuen en unes condicions laborals no pas gaire atractives i estimulants i el desànim s'escampa entre el personal de xoc de l'extensió de l'ús.

Una de les actuacions imprescindibles i urgents que caldria engegar és, des del meu punt de vista, la confecció d'una mena de Pla Director del Procés de Normalització del Català, que emmarqués la globalitat dels aspectes del fenomen i donés les grans pautes de les accions que cal dur a terme en els pròxims deu anys (per dir un període). A partir de l'elaboració d'aquest pla, caldria dissenyar els diversos plans específics referits a àrees d'actuació més concretes, els quals inclourien conjunts de programes d'acció detallats i a punt d'execució. Es tracta, doncs, d'anar passant d'una perspectiva molt àmplia i general a una altra de molt enfocada i centrada en els primers plans.

El Pla Director inicial s'hauria d'ocupar d'assenyalar:

1. Les premisses bàsiques del procés de normalització del català.
2. Els àmbits i les funcions sobre els quals cal actuar.
3. Els criteris de selecció de prioritats d'actuació.
4. Els objectius operatius generals.
5. Les estratègies generals.
6. Els organismes que haurien d'executar-les.
7. El repartiment de responsabilitats segons les institucions (polítiques) afectades.
8. La formació del personal executor.
9. Els materials necessaris.
10. Les previsions pressupostàries.
11. Els sistemes d'avaluació.
12. El calendari d'aplicació.

Des d'una perspectiva general —ja que els diferents plans específics consecutius aniran essent després molt més concrets— caldrà, doncs, establir en l'apartat 1 les grans idees del context de la normalització del català, dels objectius a aconseguir, i, en especial, de la «filosofia» o «filosofies» amb què s'anirà enfocant la construcció del pla i, sobretot, de les estratègies generals. Posteriorment, en el punt 2, caldrà especificar els usos lingüístics que volem transformar, detallant-los segons si es tracta de comunicacions institucionalitzades de dependència oficial o no-oficial i de comunicacions individualitzades. Les institucionalitzades es refereixen als missatges formals i públics i les individualitzades als actes d'índole individual i privada. Identificats els grans camps d'actuació, caldria establir l'ordre de prioritats en les actuacions, per al cas que n'hi hagués d'haver en aplicar el pla. Probablement, la prioritat general inicial hauria de ser les comunicacions exteriors (*versus* in-

teriors) de les institucions i entitats, tant oficials com no-oficials, per tal com tenen una enorme influència en la configuració de la imatge que de l'ús lingüístic al seu entorn se'n fan els individus. Aquest criteri de prioritat s'hauria de barrejar probablement amb altres, com ara el de la proporció catalans/immigrants en les diverses àrees de Catalunya. En la fase 4a., s'haurien d'especificar amb claredat i de forma perfectament operativa els objectius generals, per exemple, quant a gradació de la relació català/castellà que es vol assolir en els diferents àmbits i funcions, la seva distribució en el temps, etc.

L'elaboració de les estratègies generals, en el punt 5, és un dels moments més transcendents del pla, ja que posa les bases de la metodologia del procés d'intervenció, és a dir, del *què fer* i del *com fer-ho*. La solució d'aquesta macroqüestió haurà de basar-se sobre un coneixement aprofundit de la realitat que es vol transformar, i, en especial, de les percepcions i definicions de la situació per part dels actors sobre els quals vulguem influir. És especialment important en aquest punt, vèncer el fort grau d'impressionisme que sobre la situació puguin tenir els planificadors, per la qual cosa caldrà elaborar recerques qualitatives acurades sobre les diverses àrees d'actuació. Igualment serà important en aquest moment l'elaboració de pensament conceptual per a l'anàlisi de la realitat i de la seva transformació, ja que la informació per si sola pot ser insuficient per generar idees. Així mateix caldrà recórrer a totes les ciències socials i a les seves lleis generals, per tal com ens veurem obligats a formular propostes condicionals del tipus «Si fem *x* ocorrerà *y*» en els comportaments lingüístics dels individus.

L'estratègia general que haurem de construir haurà de ser flexible per al canvi (en cas d'avaluació negativa dels efectes o de canvis en el context) i haurà de preveure sortides per al cas de conflictes determinats (Ninyoles, 1975). De fet, i donat que existeixen ja a Catalunya un bon nombre d'experiències de normalització, la seva sistematització pot donar les bases de les estratègies més positives segons els casos i les situacions. Per construir l'estratègia o estratègies haurà d'invertir-s'hi molta anàlisi i reflexió, ja que el càlcul i el planejament són les seves bases, la qual cosa significa que l'estratègia és el contrari tant d'esperar que passi alguna cosa com d'arriscar-se (De Bono, 1985). Així, caldrà explorar vies de solució diverses a partir de la imaginació i l'enginy, que hauran de ser estimulats tothora.

Fruit de les estratègies decidides s'hauran de crear els òrgans necessaris per a executar-les, amb una clara definició dels seus objectius, organització, dependència i funcionament. Els ens executors haurien de ser al més àgils possibles, tot evitant les patologies burocratitzants i les dificultats administratives, i preveient-ne alhora el control i l'avaluació.

Les funcions que hauran de dur a terme aquests organismes hauran de ser molt ben especificades, evitant en tot moment la duplicació de feines entre ells i impulsant, en canvi, la coordinació, la unitat d'acció i l'examen empíric de les seves experiències. La seva estructura i dinàmica podrà variar d'un a l'altre, segons el tipus d'objectius que cadascun persegueixi.

El Pla Director haurà de preveure també com és repartida la responsabilitat de la seva aplicació entre les diferents institucions oficials que hi hagin d'intervenir, tot evitant igualment dobles autoritats en les fases d'execució, que provoquin retards i conflictes en l'aplicació pràctica.

D'acord amb les distintes funcions de cada òrgan, caldrà establir sense ambigüitats el tipus de formació demanat al personal que hi hagi d'intervenir, la qual podrà ser, segons les tasques, molt diversa —des d'especialistes de llengua catalana fins a psicòlegs o sociòlegs— per tal com es tracta d'un procés d'incidència global en els comportaments socials. Molt probablement, i degut a la manca habitual de formació especialitzada en els aspectes concrets dels processos de normalització lingüística, s'hauran de celebrar sessions de reciclatge i d'ampliació de coneixements específics en moltes de les persones seleccionades.

La producció dels recursos materials necessaris haurà també d'ésser prevista i organitzada amb temps, per tal d'assegurar-ne l'existència i la disponibilitat en el moment adequat.

El Pla Director, per tal de ser eficaç, haurà de comptar amb un calendari d'aplicació estudiat detingudament, que caldrà seguir puntualment per tal d'avançar amb eficiència i rapidesa en els programes previstos. Igualment, haurà de preveure els sistemes d'avaluació de les accions realitzades —punt d'extrema importància— per tal de deixar d'aplicar aquelles mesures que resultin negatives o ineficients i poder crear-ne d'altres.

Una vegada confeccionat el Pla Director, s'haurà d'anar avançant en la confecció dels plans específics per àmbits i funcions, els quals contindran una varietat de programes amb objectius operatius diversos, que correspondran a la descomposició dels problemes plantejats. Per elaborar aquests plans específics i els diferents programes d'actuació es pot anar seguint igualment els punts indicats per a l'establiment del Pla Director.

La confecció d'aquest Pla Director podria ser responsabilitat directa d'una comissió *ad hoc* formada per especialistes en Sociolingüística i en altres ciències socials (esp. sociologia i psicologia), lingüistes, personal experimentat en les tasques de normalització de l'ús i representants de l'administració autonòmica i local. Aquest grup de persones hi hauria de treballar exclusivament o quasiexclusivament a fons durant un període raonable i lliurar els seus resultats al Parlament de Catalunya, per tal de ser examinats pels representants polítics (possiblement en el marc de la Comissió de Política Cultural). Podria haver-hi a continuació unes sessions d'aclariments i discussió entre els redactors del Pla i els diputats, en cas que hi haguessin discrepàncies importants per part dels dos sectors. En cas de mantenir-se les diferències, aquestes serien recollides en annex al Pla Director i lliurades al conjunt del Parlament i al Consell Executiu, els quals haurien de prendre les mesures necessàries per a aplicar-lo, d'acord amb els criteris que creguin més convenients. Tota la documentació, tant el Pla Director elaborat pels redactors *ad hoc* com els

desacords de la Comissió de Política Cultural serien publicats i posats a disposició pública.

Durant el primer mes de treball de la comissió redactora, aquesta hauria d'arribar a acordar un pla mínim provisional que permetés la continuïtat del funcionament dels organismes ja existents de planificació lingüística. Aquest pla provisional per a l'actuació immediata durant el temps que pugui durar l'elaboració i publicació del Plan Director, seria presentat al Consell Executiu de la Generalitat per a la seva valoració i examen i, si s'escau, per a la seva aplicació pràctica. El pla mínim provisional i la valoració del Consell Executiu haurien de ser també publicats immediatament.

L'èxit d'una política de planificació lingüística no es basa, però, només en l'existència d'un pla o d'uns programes i en la seva aplicació pràctica, sinó que, a més a més, necessita una acció constant de recerca i de creació teòrica, per tal d'anar avaluant les experiències i, sobretot, per anar avançant en el coneixement i la comprensió del procés sociolingüístic en marxa. La diversitat de situacions dels diversos processos de planificació lingüística que s'han estudiat o que estan actualment en realització a escala mundial, fa que cada cas sigui força únic i que hi intervinguin factors totalment absents en altres experiències. Si a això afegim que l'elaboració teòrica en el camp de la planificació lingüística es troba ben bé a les beceroles arreu, es veu clara la necessitat de comptar amb un organisme especialitzat de seguiment de la situació catalana global i d'aprofundiment teòric i conceptual dels processos de normalització lingüística. Per això, doncs, caldria disposar d'un organisme que, a escala dels Països Catalans, coordinés la recerca, estudiés els diversos casos que es donen i anés proposant solucions de planificació lingüística al llarg del procés. Penso, concretament, que la proposta que ja fa temps va fer Lluís-Vicent Aracil (1982) sobre la creació d'una «Institució per a l'Ús del Català» —com ell l'anomenava— continua avui essent perfectament vàlida i necessària en els seus punts bàsics i que podria aprofitar-se com a esquelet fonamental de l'organisme que podria fer les funcions que he indicat. Així com del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana en va sortir la decisió de crear l'Institut d'Estudis Catalans, també del II en podria sorgir l'establiment d'aquest òrgan de recerca i assessorament científics per a la normalització del català. Aquesta institució, a més a més, vindria a cobrir l'actual mancança de bibliografia sociolingüística especialitzada, internacional i al dia, amb què ens trobem a l'àrea catalana, per tal com no existeix cap centre prou desenvolupat que tingui aquest tipus d'objectius. Igualment aquesta institució podria encarregar-se de l'organització de cursos especialitzats per a la preparació del personal necessari per a dur a la pràctica les estratègies planificades en les diverses zones dels Països Catalans.

Tant la proposta de la comissió redactora del Pla Director del Procés de Normalització del Català a Catalunya com de la «Institució per a l'Ús del Català» a nivell de tota l'àrea lingüística catalana, són, em sembla, necessitats peremptòries i urgents per a la major efectivitat del procés. En una situació

en què els actuals responsables dels organismes de planificació lingüística de les diverses zones han d'atendre fonamentalment els afers urgents i quotidians que solliciten la seva intervenció, l'elaboració de programes rigorosos i concrets queda en darrer terme i la producció teòrica i conceptual i l'anàlisi profunda de les dades empíriques queda pràcticament endarrerida o aturada del tot. Per això, aquests organismes haurien de ser els primers interessats a la creació d'aquests nous ens que permetessin avançar en les tasques que actualment es queden sense fer.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARACIL, Lluís V., 1982: *Papers de Sociolingüística*. Barcelona: Eds. de la Magrana.
- 1983: *Dir la realitat*. Barcelona: Edicions Països Catalans.
- DE BONO, Edward, 1985: *Tácticas. Arte y ciencia del éxito*. Barcelona: Plaza y Janés.
- NINYOLES, Rafael Ll., 1975: *Estructura social y política lingüística*. València: Fernando Torres, ed.